

What's in a name?

Hoe heet die vogel, van wie kreeg hij zijn naam en waarom?

Daan Buitenhuis

Terug naar mijn prille jeugd, te beginnen in de dertiger jaren van de vorige eeuw, toen ik het mocht beleven dat ik op school het leesplankje aap-noot-mies voorbij zag komen.

Gemakkelijk te onthouden was duif.

Verklaring: 'als het maar veren heeft'. Al gauw ging mijn leeshonger verder en richtte zich op vogelboeken die verschenen net vóór, maar gelukkig ook tijdens en direct na de Tweede Wereldoorlog.

Bekende schrijvers in die tijd waren Jac. P. Thijsse, Rinke Tolman, Jan P. Strijbos, Ko Zweeres, Rein Stuurman, Kees Hana, A.B. Wigman, Johan Sluiters en Nico Tinbergen. Alleen met lezen en plaatjes kijken red je het echter niet, je moet naar buiten.

Onze buurman in Arnhem was de tekenaar-schilder en vogelkenner Marius Kolvoort met wie ik mee mocht op een voorjaarsavond naar de Schelmse Bossen, niet ver van huis in Arnhem-Noord bij het Openluchtmuseum. Het doel van de excursie was het zoeken van een nest van de nachtzwaluw. Het typerende geluid van de vogel, snorrend en ratelend, hielp ons wel maar nu de nestplaats nog. De nachtzwaluw heeft namelijk een goede schutkleur. Kolvoort had echter voorwerk gedaan en al gauw stonden we bij het nest; het lag op de grond in een ondiep kuiltje met dennennaalden gedekt en daarin twee donsjongen van de nachtzwaluw. Het was daar dat ik voor het eerst de naam 'geitenmelker' hoorde noemen. Hans Dorrestijn was toen nog niet geboren, maar vele jaren later (2007) noemt hij in zijn Dorrestijns Vogelgids deze vogel 'geitenbreier'. Ik was dus op tijd voor de echte bijnaam 'geitenmelker', die mij ook door Kolvoort werd uitgelegd. Als de nachtzwaluw zijn bek opent, valt pas op hoe groot die is. Wanneer in vroeger tijden om melktijd een veehouder een geit aantrof met een vrijwel lege uier werd de nachtzwaluw hiervan verdacht. Vandaar.

Al eeuwen kent men tot ver over onze grenzen dit verhaal. De Latijnse naam luidt dan ook Caprimulgus en bij onze Oosterburen heet hij 'Ziegenmelker'; de Engelsen kennen hem als

'goatsucker.' Tot zover deze inleiding over een vogel met naam en gedrag.

Want waar naartoe gaat dit verhaal?

De gedaanteverwisseling van sperwer en koekoek

In mijn kinderjaren had ik ergens gelezen over gedaanteverwisseling van de ene vogel in de andere. Alleen ik wist niet meer waar. Overal nagevraagd, ook bij echte vogelaars. Ja, nee, wel eens of nooit van gehoord, maar niet van wie of wat. Totdat ik het volgende beleefde. De plaats was Neede-Borculo en de kalender wees augustus 1956. Als stagiair bosbouw zwierf ik door het mooie landschap van Lochem-Neede-Borculo en omgeving. Voor een boerderij stond een oude man, petje op, pijp tussen de tanden, met een gezonde uitstraling van achterdocht. Logisch, je spreekt de taal niet. 'Je komt zeker uit 't Westen?' Kortom, alle reden voor een gereserveerde houding. Echter mijn uitstraling, met als toegevoegde waarde, 'geboren op de Veluwe' bracht ons tot elkaar. Aan alle voorwaarden voor een gesprek met koffie was voldaan. Ik vroeg naar de boerenzwaluwen die daar onder de gevel nestelden. Niet te vergeten had ik aandacht voor zijn kippen de vos én de roofvogels...!

Sperwer

Foto: Paul v.d. Poel

'De sperwer, komt ie nog wel eens langs?' 'Nee, die zie je nou niet, want hij verandert in het voorjaar in een koekoek.' 'Is dat zo?' 'Ja, en straks in het najaar, verandert de koekoek weer in een sperwer en die komt hier dan

speciaal langs voor de mussen.’ ‘Ja, ja’ zei ik en viel bijna om van verbazing. Het schoot door mij heen, DUS TOCH!! Nu wist ik het zeker, eindelijk iemand gesproken die dat echt gelooft.

In de jaren daarna heb ik gezocht in allerlei literatuur maar ik kwam nergens iets tegen over dit verschijnsel. De kalender wees 2004.

In ons onvolprezen blad, dat gelukkig nog steeds De Korhaan mag heten, wordt een nieuw verschenen boek vermeld. Enige tijd later bladerde ik in een inzage-exemplaar getiteld Verklarend en Etymologisch Woordenboek van de Nederlandse Vogelnamen.

Het bevatte alle officiële namen van de Nederlandse vogels, inclusief een groot aantal Friese en Nederlandse vogelvolksnamen. Een pil van bijna 700 bladzijden!

Al bladerend dacht ik, als het verhaal koekoek-sperwer er in staat dan is het boek gekocht, prijs onbelangrijk. Al lezend ging mijn bloeddruk omhoog. Ik citeer:

‘Koekoeksveren, Koekútsfearen, de volksnaam voor de sperwer in Haarlem, Limburg en in Friesland. De naam houdt verband met het volksgeloof dat de koekoek ‘s winters in een sperwer veranderde en in het voorjaar dan weer terug naar een koekoek’. Einde citaat.

Was er overeenkomst in uiterlijk? Op het eerste oog wel. Neem het vliegbeeld, de dwarsgestreepte borstveren en de staartlengte. Bovendien als je een koekoek in de vlucht ziet wordt hij vaak achtervolgd door scheldende kleine zangvogels, zoals dat ook bij roofvogels het geval is. Daarbij natuurlijk gevoegd de in vroeger tijden onverklaarbare afwezigheid van

de koekoek in de winter en een opvallende aanwezigheid bij huis en erf van de sperwer. Filosoferend dacht ik aan vroeger toen ik als kind verschillende rupsensoorten in jampotten met groene blaadjes stopte om te zien welke soorten vlinders hieruit voort zouden komen. Elke vlinder was weer een wonder! Dat een soms tamelijk afzichtelijke rups kan veranderen in een verblindend mooie vlinder zoals de koninginpage of de atalanta, versterkte al eeuwenlang het geloof in gedaanteverwisseling, zo ook van koekoek-sperwer.

Tot slot.

Koekoek

Foto Internet

Een eerstejaars koekoek, half augustus 1966 geringd op Vlieland, werd nog geen twee maanden later in oktober teruggemeld. Dat was uit Kumapé, 60 mijl verwijderd van Lomé de hoofdstad van Togo (West-Afrika), waar hij helaas gedood werd door een val. Een bewonderenswaardige vliegprestatie van deze koekoek. Als sperwer is hij echter nooit meer teruggezien!